

485.

topic: LEGEND (BATX IN THE CAVE)

INFORMANT: TIMOCI MALUMU (M. 74 YRS)

PLACE OF ORIGIN: KALABU

NAITASIRI

INVESTIGATOR: WILLE DARI.

Vinaka, au na via taura na gauna ogo, meu na vakavinavinakataki Timoci kina, e na nona solia toka na nona gauna, me rawa ni talamoataka ki vei au, na i talanoa me baleta na qara, ka kilai levu toka ena koro ogo ko Kalabu. O ni na vakarau rogoci Timoci.

Ni dau sucu e dua na gone ni se qai naulukaroa, e dau kabata na manumamu vaka bui, ni nodratou ba, ni nodratou yalewa. E yacana vei keimami na ba, se na dolododod. Ia, ni gauna e sa dau vakarau kaba kina na qara, e na qai caka na kena yaqona. Caka na kena yaqona, me rawa ni ratou, vakarau na nodratou malo. Vua na nodratou i liuliu, e dau caka vua e liu na yaqona. Ni oti gona oya, esa qai lose na yaqona, lose oti na yaqona, e sa na qai taroga o koya, ni sa lose oti na yaqona. 'O cei vei kemudou e na kaba e liu?'. Ni sa bose e dua ki vei ratou, o au kaba e liu, sa vinaka, o sa na gunuva eliu na yaqona. Io, e na gunuva e liu na yaqona, e ratou sa na qai gunuva na kena vo, me ratou sa na qai veitarataravi taka na yaqona. Kevaka e ratou lewe tolu, se e ratou lewe va na tamata, na cakava na ka oya. O koya ga e kaba e liu, e na gunuva vei iratou e liu na yaqona. Na gauna e ratou sa gunu oti kina, e sa maca na medratou yaqona, e sa na qai tukuna o koya, 'sa vinaka, o dou sa vakaliku'. E sa na tali

tiko na nodratou liku vasili. E ratou sa na vakaliku, e ratou sa na qumu loaloa tu. Oya, e ratou sa na vakarautaka rawa tu, na i kabakaba ni qara. Na i matai ni kabakaba mai ra, e katu walu. Ki na gusu ni qara, ko e tiko kina na beka beka, se na manumanu vakabuina. Ia, ni gauna me ratou sa gole sobu kina ki na qara, me ratou sa laki kaba, e sa na qai vakaduri na i mataini kabakaba. E na vakaduri, ki na gusu ni qara ka dua. E ratou sa na qailai vakasaqara toka ~~ki~~ na dua na gusu ni vatu. Ni sa toka mai na gusu ni qara. Na vatu oya, e va toka mai oyo, e ratou sa na qai vakasaqara ~~to~~ ~~to~~ toka mai. Ni gauna e ratou sa na kaba kina, e sa na qai veirikayaki toka va oyo na ulu ni kabakaba. Kevaka e gole i yasana oyo, e na lutu, e na qai vatoka oyo, na ulu ni kabakaba. Ni ratou sa kaba toka e na gusu ni k qara, na i matai ni nodratou kaba, e ratou se kaba me vaka na kaba niu. Baleta e ratou se kaba e na vanua loma i levu. O koya egunuva e liu na yaqona, e na kaba tiko e liu. E na kaba oya, e na lai yaco yani ki cake. Ni yaco i colo, o koya e kaba e liu, e na taura sara na vuso ni kabakaba. Na sovuni kabakaba, ena taura sara e liu. E ratou kaba mai na kena vo oya, ni ratou sa lai yaco yani i cake, e ratou na ucuna sara, na i karua tale ni kabakaba. E sa na ravi koto, e na yasa ni kabakaba tale e dua. Ia, na i karua ni kabakaba oya, oya e katu vitu. Me gole ki na gusu ni qara. O koya e tiko kina na manumanu vakabuina. E sa qai ratou tekivu me ratou kaba i kea. Me ratou kaba mai kea, e sa sega na kaba vakaniu. E ratou sa wadrua ga nakau, e ratou sa wadru suluka taka. O koya e kaba tiko e liu, e sa ~~y~~ wadru suluka tiko e liu.. E qai, qai, qai, qai, e yaco yani e na vuso ni kabakaba, e baci lai taura tale toka o koya na sovu ni kabakaba. E sa taura toka o koya na sovu ni kabakaba oya, e ratou kaba yani na ~~ken~~ vo. E ratou sa kaba kece yani oya, ni ratou sa rawa taucoko yani ki cake, e ratou sa qai lai vakawaqa cina. E nodratou cina tiko na gasau. E ratou sa na yadua tiko na kau lalai, oyo me nodratou i samu ni manumanu. Ia, e sa qai liu, o

koya e sa kaba tiko e liu. E liu o koya, e qai buto tiko oqo. E na qai, qai, qai, me lai yaco sara e na vanua e sa tiko kina na manumanu, e sa na tukuni sara mai vei ratou, 'bogidei'. E kena i balebaleoya, me ratou sa vakarau sara tu mai o ratou. Ni oti oya, e sa na qai yavalata o koya na manumanu, e sa na qai samuta o koya na manumanu. E ratou sa na qai yadua tiko na mua ni kau oya, e sa ratou qai ravu manumanu tiko e loma ni qara. Ni sa oti ga na manumanu oya, e ratou sa na gole sara. E qai sara o koya oya e liu. Ni lai yaco tale e na dua na i kumukumuni manumanu, e sa na baci kaci talemai o koya, 'bogidei'. E ratou sa baci vakarau tale tu yani i muri. E sa na qai yavalata mai o koya na manumanu oya. E na yavalati ga mai, e ratou sa na vakavakarau sara, o ratou na tiko mai muri. Me ra sa samu manumanu, se e ra samu manumanu. E ra sa kitaka na moku manumanu. Ni ra cakacakava esa oti, e sa ~~tu~~ tukuna sara mai o koya, waqa mai na cina. Oya, kevaka e sa rua ga na binibinimanumanu e ratou sa mokuta rawa, e ratou sa na tukuna sara me sa ~~e~~ waqa na cina. Na cina gasau ko e waqa tiko oya. Ni sa waqa na cina oya, e sa qai ratou tekivu tomi manumanu mai. Na tomi manumanu oqo, e tawa e na sova. Dua na sova e ratou tawana, kevaka e sa sinai, dua tale, kevaka e ratou kauta tale tiko e dua tale. Ni sa sinai mai e rua na sova oya, e sa na qai tukuni mai me sa rauta. E ratou lesu tale mai, e sa na kau tiko ga na wa, me ~~ka~~ ka ni vakatukutuku taki sobu mai. Ni yaco ga e gusu ni qara, e sa na siro sobu talemai, o koya ga e a kaba e liu. Siro tale e liu, e na gusu ni qara levu, lai toka mai kina. E sa na qairratou vakasirova yani na sova. Na sova manumanu. E sa taura o koya, e sa lai biuta toka e na yasani qara ka dua. Oti, e ratou sa qai siro yani na kena vo. E ratou siro yani, ni ratou yano yani i kea, e sa qai baci lai sobu tale e ~~dua~~ liu o koya. E siro tale e liu o koya oya, ko ga e a kaba tiko e liu. E sa lai tu sara mai e na boto ni qara mai ra, e ratou sa qai baci ratou sorova yani na sova manumanu, me soro sobu i ra. Ni sa yaco ruarua ga yani i ra na sova manumanu oya, E ratou sa qai siro yani na kena vo. E ratou

siro yani na kena vo oya, yaco yani i ra. E ratou na qai cola yani na sova, o ratou na kena vo. E ratou na qai cola cake, kauta cake ki vei iratou na nona mataqali, na vanua e sa sucu toka māi kina na gone. Oti oya, e sa qai aka na medratou yaqona, na kedratou kakana. E sa na vakarautaka tiko o koya na nodratou i liuliu.

-- Me vaka ni o talanoataka tiko na qara ogo, ko e ra tiko kina na beka?

Io.

-- Me vaka ni o ni tukuna toka, ni beka vakabuina?

Io. E beka vakabuina. Na buina, e vaka toka na bui ni kalavo, ia na bui ni kalavo ga, e sa mani balavu saraga. O koya k e ka lekaleka toka ga, e ra va toka ga ogo. Ia, na dagona, e beka taucoko. E sega saraga ni veicalati kei na beka. Na ka kece e tiko e na loma ni beka, e tiko e na loma ni manumanu ogo. Na ka ga e rau veicalati kina, o koya ogo, e toka vakalailai na buina.

-- E dua bekana kena i tukuni, o ni kila toka me baleta na beka ogo?

E sega, e sega saraga ni ratou dau talanoataka o ratou na qase i ke na ka ogori. Na ka ga e ratou dau talanoataka, na beka. E ratou dau tukuna, ni manumanu turaga o koya. Ni bogi ga, e ra lako mai tuba, me vaka taki ira ga na beka. Ni sa yakavi ga, e ra sa na vaka. E va tale ga kina o ka ogo, na bekabeka. Ni yakavi ga, e curu mai ki tuba. E na mai kania ga na vuanikau, me vaka na maoli, na jaina, e so na vuanikau e kamikamica, ogo na vuanikau e ra vakania.

-- Ko na nomuni talanoataka tiko, ko na kena lai kau mai na beka, me vaka o ni tukuna toka, ni rua na qara?

Io, e rua na qara. E dua na qara levu e davo tiko ogo. Na vale ogo, e toka e na dela ni qara. Ia, na vanua saraga ogo, ko e tiko kina na gusu ni qara oya. Na vanua saraga, tou donuya tiko ogo o kedatu. Na vanua ogo e tiko kina na i karua ni gusu ni qara. E lai loma i levu sara tiko yani i loma, au a tukuna tiko mo qai mai vakasiga, me rau mai kauti iko o rau na noqu gone tagane

cauravou, me rau lai vakatakila ki vei iko na gusu ni qara.

-- Me vaka niu lako toka mai e na ka ni talana e na gauna makawa, me vaka ni o ni tukuna toka, ni sucu e dua na gone mai na dua na mata vuvale ni turaga, e qai caka kina na beka beka?

Na beka oya, e ~~xixx~~ kevaka e vinakati, kevaka e vinakati me taba na manumanu, e na kerei ki vei iratou na kena i taukei. E ratou dau kabata.

-- Oi, e tiko ga na kena i taukei?

Io. O koya gona na mataqali oqo, Naulukaroka.

-- Naulukaroka?

Io, o ratou gona oqori, e ratou dau kabata na manumanu oqo.

-- Ke sa moku mai, e na vakayagataki?

Io, e na laukana. E na saqa ki vei ira na tinani gone, na medra ba, ko e tukuni tiko na ba oya. Vei keimami na ba, oya na dolodolo. Ko e ra dau kania na tinani gone ni ra vakasucu. E dau musumususu na ba ni dalo, me vakasaqari, me ra dau kania na tinani gone. Ko e dau yacana tu gona na ba.

-- Ko na kena kau mai ni beka beka oya, me mai kedra ba?

Io, me medratou baba na mataqali oya.

-- Na cava na mataqali e vakatokai tiko me kena i taukei?

O Naulukaroka.

-- Au kerea ke o rawa ni o talanoataka ki vei Timoci, ke dua ga na lewe ni koro e via lai kau beka mai, e na rawa ni gole, se e na waraka ga...?

E segai, e na gole sara ki vei iratou, e na gole ga ki vei ratou. Kevaka e dua na mataqali oqo, e vinakata na beka, e na gole ki ki vei iratou, me na lai cakava kina na kena yaqona. Na kena mataqali vata ga, ko au sa talanoataka tiko yani oya. E na caka na kena yaqona, e na lose na yaqona oya, e na qai tukuni vei iratou, 'o cei vei kemudou e na gunu e liu?' O koya ga e sa bolea me gunu e liu, o koya oqo, e na laki kaba e liu.

- E ratou na lewe vica toka, e ratou na gole toka?
E rawa ni ratou lewe lima, se lewe ono, se lewe walu. O ira ga e ra via kabata.
- E sa ra na gunu taucoko?
Io, e ra sa na gunu taucoko. E ratou na gunu taucoko, e ratou na qumu taucoko, e ratou na liku taucoko.
- Vakavasili?
E ratou na vakavasili taucoko.
- Au kerea mo talanoataka ki vei au Timoci, me vaka ga niu gole toka mai e na i keli ni talanoa makawa. Ni o kemuni o ni a donuya tu na nodra bula o ira na noda qase e na gauna e liu. Au kerea ke o rawa ni o talanoataka ki vei au, na i halebale ni caka ni yaqona oya. Me i vakadonui ga ni nodratou na gde yani ki na qara, se me taqomaki ni nodratou gole ki na qara?
O koya beka oya, me va oya bea kina. Baleta o ratou oya, e ratou kena Bete. Na ka gone oya, e dau caka tiko kina ki vei iratou na yaqona. Me caka na yaqona oya, me rawa ni taqomaki na loma ni qara. Me vaka gae ra dau cakava o ira na noda qase, oti oya me lai caka na yaqona ki vua na Bete, me raici mada o ka, me raici mada o ka. E va tu oya, na i halebale ni ka o ya, se na yaqona o ya.
- E ratou na gunu taucoko?
Io, e ra na gunu taucoko, ni bera ni ra qai gole.
- Ia, e na sega ni dua na mataqali turaga, e na golevata kei ratou?
E sega, o ira ga e ra sa via kabata na qara. E na qai cakana medra yaqona, ki vua na Bete. Na kena Bete oya, e na qaravi iratou tiko. Ni sa vakadonuya me ratou kaba, e sa na qai tarogi iratou sara, o cei vei kemudou e na kana vaka i liu. O koya ga e sa vakadonuya me kaba vakailiu, o koya oya, e sa na kaba i liu saraga vei ratou. Ni sa dau kaba o koya e kaba e liu oya, e sa yaco ga

yani e na vuso ni kau, e sa na vesuka sara na vuso ni kau oya, me kua ni yavala. E ratou sa na qai kaba yani na kena vo.

-- Au vakabauta Timoci, ni na butobuto toka na kena qara?

Io, e vakacinataki tiko.

-- Oi, e vakacinataki sara tiko ga?

Io, o koya gona au tukuna ki vei iko e na siga oya, ni o via raica na qara. mo se gole mai vakasiga, me rau mai kauti iko o rau na noqu cauravou. Mo rawa ni o vakadinadinataka na qara oqo. Me vaka ni o tukuna tiko na qara ni valu, e sega. Kevaka o raica, o sega ni o vakabauta ni na taya o ira na noda qase, me qara ni valu. Baleta oya, na qara w sa caka tu ga mai e liu. E se bulia ga na vuravura na kalou, e sa bulia vata na qara oqo.

-- Timoci, ni toso toka ga na nodaru veitalanoa, me vaka ni o talanoataka toka, na kena laki kau mai na beka. Au kerea ke o rawa ni o talanoataka ki vei au, se o sa dau rogoca tiko mai ki vei ira na noda qase e na gauna e liu, na nodratou lako, me ratou lako kau beka. E ratou na lako vata ga, se e dua e na liutoka, e dua e na qai muri?

E segai, e sa ratou na tiko vata kece ga e na loma ni qara, o koya ga e sa liu tiko e sa na liu tiko, o koya ga esa na muri tiko, e sa na muri tiko ga. E sa ratou na tuva tiko ga. E sa na lai yaco ga mai, e na vanua e sa na lai tiko mai kina na kau, e ratou sa na lai taura sara, ka ratou laveta na kau. E ratou sa na laveta sara na kau, e ratou sa na qai biuta sara ki na vanua oya. Ni sa biu ga e vanua oya, e sa na tabaka saraga i liu, o koya e sa bolea me kaba e liu, o koya ga e sa gunuva e liu na medratou yaqona.

-- Na kau e ratou na vakayagataka toka oqo Timoci, au kerea ke o rawa ni o talanoataka ki vei au, e kau levu toka, e balavu?

O sa kila ga, ni sa katu walu na i kabakaba. Na katu walu oya, e sa bau via levu sara toka na tolona oya. Ni liu e va oya, ni da sa curu qara, e sa da

vinakata me da sa curuma-na qara. Me da sarasara ga, me da lai gole sara i yasana ka dua. E da sa na vakawaqa cina mai, e sa da na gole. I muana oqo, e qalovi tiko, e ovaci. E sivia sara beka, na nona vale, na i liuliu ni yavusa. E yaco sara beka yani i vale ni lotu, e va oya na kena balavu. Ni sa da vakarau me da ova, e na boko na cina. Ni sa na laurai toka mai na gusu ni qara. Ni da ova tu oqo, e da ova buto tiko. E da na ova buto tiko e na loma ni qara. O koya ga e sa na liu, me sa na liu tikoga. O koya e sa tarava, e na tarava tiko ga, e dau va oya e liu. E sa da na tuva tikoga, e sa da na qai ova tiko. E da na ova tiko, kevaka, o koya e tiko e loma oqo, e via sivi koya e tiko oqo e x liu, na nona via sivi koya oqo e liu, e na curu sara e na loma ni wai oqo na gata. E na tko sara ga e na loma ni wai oqox na gata, e na va sara tiko ga e na loma ni wai. E sa taroga sara tiko ga oya o koya, na ova veisivi oya. Oya, e sa suka sara tiko ga na tamata oya. E sa ra na suka sara ga na tamata, e sa na lesu tale.

-- Na kena tabu saraga oya?

Na tabu levu saraga oya. E va tiko oya na ka e caka, se na ka e dau yaco e na loma ni qara. Na kena i vakarau, ni da gadi e loma ni qara, se me da lai sarasara tu ga, se me da lako tu ga, e dau va tu oya. Ni tukuni mai, ova sara i tai ka dua, ni da na ova oya, e sa da na tuva tu ga, me kua na ova veisivi.

-- O koya e liu, me sa na liu tu ga?

Io, e ra na veitarataravi tiko ga. Ia, kevaka e da sa lai ova veisivi ga, e na curu sara mai na gata e na loma ni wai. Ia, e na gauna oqo, e sa sega, e ra sa cakava ga vakaveitalia tu ga. Baleta ni sa kaukauwa vei keda na lotu, ko e sa va kina oqo.

-- Au kerea me daru lesu tale, e na kena kau toka mai na bekabeka, me vaka ni o tukuna toka, o ratou na lewe vitu, ko e ratou na gole toka oya. E ratou na lai kaba vata ena i karua ni qara, se e ratou na liu toka e so?

E sega, e ratou sa na kaba vata saraga oya. Me liu ga o koya e liu, o koya e sa bolea me gunu e liu. Io, o koya oya e sa na liu, e sa na kaba tiko ga e liu. Io, e na kaba yani oya, lai yaco e na vuso ni kau oya, e na taura toka na vuso ni kau. E ratou sa na qai kaba yani na kena vo. E ratou kaba oya, e ratou sa na kaba vata toka ga, kei na mua ni kau leleka oya. E ratou na yadua toka na mua ni kau leleka. Oqo me nodratou i samu. E ratou na kaba cake, ni sa oti taucoko sara yani oqo, me ratou sa lai rawa yani ki cake, e na qai lai kaba tale o koya, e na i karua ni kabakaba. E ratou drete tale na i kabakaba oya, e ratou lai biuta tale e na mua ni qara oya, ko e tiko kina na bekabeka. E na biu toka kina oya, e na qai kaba tale o koya ga e a kaba e liu. Ni sa kaba oya, me sa lai yaco mai e na vuso ni kau, e na taura tale na vuso ni kau. E na taura tale toka na vuso ni kabakaba, e ratou na kaba tale yani na kena vo. Ia, o ratou na kena vo oya, e ratou sa na qai kaba vata tiko ga yani kei na sova. E rua na sova, se e tolu, e ratou na kauta tiko, e na va oya. E na vakatau tiko ga, e na levu ni ka e ratou kauta tiko. E rua, se e dua ga na sova. Ia, e va oya, e na vakatau ga, e na ka e ratou kauta na qase.

-- Na nodratou kaba toka e na i karua ni qara Timoci, au kerea ke o rawa ni o talanoataka ki vei au, e sega ni dro na beka, se e ratou na gole tiko beka yani vakacava?

E ra na sega ni dro na beka, oya e ra na tiko ga. Na nodratou yaco yani e na vuso ni qara oya, e sa na liu sara o koya e liu. E na qara e tiko mai kina na bekabeka. O koya ekaba tiko e liu, e sa na liu sara tiko. E ra sa na qai muri sara tiko na kena vo. Ni ratou muri tiko yani na kena vo, ke ratou sa tuva tiko oya, na gauna ga e rau sa sota kina, ni rau sa sota kei na i binibini beka e rau sa sota e na loma ni qara, e na tukuna mai o koya, 'bodei', e ratou na veisivi sara o ratou oqo, me kakua ni dua e lauta na i samu. Oya, e ratou sa na veisivi sara tiko ga e na loma ni qara.

-- E ratou na mokumoku?

Io, e ratou sa na mokumoku sara. Ni ratou sa yavalata ga mai na manumanu oya, e ratou sa na samusamu sara. Oya e ratou sa na veisivi sara toka ga e na loma ni qara oya.. E sa yavalata ga mai o koya na manumanu oya, oya e ratou sa na ia sara mai na samusamu e na loma ni qara.

-- E na waqa toka na cina?

Segai, oya e na samusamu buto tiko oya. E ratou nam namuraka ga, vakaveitalia. Me ratou kila saraga o ratou ni sa malumu na manumanu, oya sa qai rauta. Ratou baci ia tale, ni ratou sa kila ga ni sa baci bini tu na ka oqo, e sa na baci kaci tale mai, 'boŋei'. E ratou na veisivi sara o ratou, e na loma ni qara. Na nodratou veisivi tu oya, e sa na yavalata sara mai o koya na manumanu. Na nona yavalata ga mai o koya na manumanu oya, e sa na samusamu sara mai o koya e liu, sa i ratou sara na kena vo mai liu . E sa ra na cuu sara yani, e sa na ia sara na samu manumanu. Na gauna ga e sa kila kina, ni sa malumu na manumanu, oya e sa oti. Aevaka e sa tukuna gamai o koya, kua e sa rauta, waqa mai na cina, oya e sa na rauta saraga oya. E ratou sa na qai waqaca mai na cina oya, e ratou sa qai tomika na manumanu, e ra sa qai tawana sara.

-- Ekena i balebale, ni ratou gole cake yani e na i karua ni qara, e ratou qasi buto yani?

Io, e ratou qasi buto ga. E tautauvata ga na vanua e loma ni qara. Na kena i talanoa e tukuna tiko na turaga oqo, oya e sa lai tautauvata na qara, e sa sega ni lai vaka o koya e tiko oqo e ra. Me levu na vatu e tu kina. Ia, o koya oya e sega, e tautauvata.

-- E rawa beka ni o tukuna ki vei au, na cava na yawa ni qara mai na i karua ni qara, ko na kena yawa?

Na i karua ni qara ko e tukuni tiko oya, na kena i kabakaba e katu vitu. Ia, na i matai ni qara, e katu walu tiko yani na kena i kabakaba. Na i karua ni qara, e sa lai katu vitu. O koya oya, na nodray veisivi e loma ni qara e va

oya. Ni qara levu ga, o koya e tiko i ra oqo. O koya gona au tukuna tiko ki vei kemuni, mo ni qaimai vakasiga, e qai mai kauta kemuni, o rau na cauravou oqo, mo ni lai raica mada na qara levu oqo.

-- Timoci, me vaka ni daru talanoataka tiko, na kena lai kau tiko mai na beka beka, me vaka ni ra dau vakasiku o ira na marama mai Vale Levu, me vaka ni ratou via kana beka e na veisiga, e sa na moku ga e veisiga na beka?

E na vanua ko Nukuidaku, e sa ra na kau soni ga o ira na neimami qase.

-- Oi, e dua tale na mataqali oya?

Io. E ra na kauta na soni, e ta ta soni mai, e mai kau laivi na drauna, e sa na qai tu ga na votona. Ni kau oya e vakavotona. Otioya, e ra sa qai vesuvesu e na bitu. Ni yakavi, e ra sa na vakarataka, e sa na vesuvesu rawa mai na bitu e na soni, e na yakavi, e ra mai moce koto yani. Ni tagi va gaka dua na toa, e na mataka, e ra sa sobu sara e na qara. Ni rauta toka na rua, e sa tagi na toa oya. Ni oti ga oya, e ra sa na sobu sara e na gusu ni qara. Oya na gauna vata ga e ra sobu kina oya, na gauna talega oya, e ra sa na toso tale tiko ga mai na manumanu. Me ra curu tale i loma ni qara. Oya, e na gauna oya, e sa na vakayagataki ga kina na soni. Oya, e sa gauna oya, e ra sa lesu mai, me ra mai moce tale e na loma ni qara. E ra sa na vakayagataka sara tiko o ira na soni, e na gusu ni qara oqo. Ni ra rabacaka va na soni, ni tau ga va oya e na soni, oya e sa na vesuki koya sara na voto ni soni. E ra sa na kauta ga mai na soni vakamalua, e na taura na tabana, taura ga vaka oqo na taba ni manumanu, e ra rabacaka sara e na vatu. Na ka oya e sa yacovi keimami mai oqo, Oya, na cakacaka oya, keimami sa cakava na i taba oqo. E ra vakavulica ki vei keimami o ira na qase, me keimami dau cakava e na veimataka. E dai oqo, e sa segai tiko na samu manumanu.

-- Ko na kena vakayagataki na soni oqori, o ira talega na qase e ra na vakaisulu vasili talega?

E sega.

-- O ira ga na kaba?

Io, o ira ga na kaba, e ra uku tiko. Ia, e na samu manumanu ga e na gusu ni qara va oqo, e sega.

-- Kau tarogi iko beka va oqo Timoci, e dua na i balebale me ra vakaisulu toka vakavasili va oya, e dua beka na kena i balebale?

E se sega mada ni se macala ki vei au na kena i balebale, na kena i rairai, e vaka e ra a gole beka i na i valu. Kevaka e va oya, e da na qai vakasamataka, oqo na i valu ga. Ni ra sa uku tu, e ra qumu loa, oqo e da na kila ga, na i valu ga oqo. Baleta niu dau vakarogoca ni dautalanoataka tiko ki vei au na qase oya, ni ra sa lai valu oya, e ra na lai kabata ga na kena manumanu. Ia, niu dau vakavakarogoca, e vaka niu dau veiwalitaka. O au mada vei au o ya, ni dau talanoataka o tamana oqo, me dau veiwalitaka. E sega, o koya e sa kaba vakadua o koya. Oya e ra qumu yani, vakaliku, vakavesa, e vaka ga na meke. E sa ra na qai yadua toka yani na mua ni kau leleka, e sa ra qai samusamu.

-- Na nodra gole toka oya Timoci, au kerea ke o rawa ni o talanoataka ki vei au e dua beka na nodratou vakatatabu, ni bera ni ratou curu e na qara, e dua na tabu e ratou na cakava toka?

E sega, sara ga ni kila. E dodonu me talanoataka e liu vei au na qase oqo na kena tabu, ni vakarau na lai kaba. E na sega ni tukuna tale ki vei au e dua na ka va oya, na kena qase oqo. E tukuna tiko ga ki veiau, ni sa qumu loaloa ga mai. Na ka ga e vakasamataki kina oya, e sa tukuna tiko ga mai, na buini gone oqo. E na tukuna tiko ga, e sa na tukuna tiko ga mai na buinigone oqo. Na tabu, levu, e sa narairai o sa na kila. Ke dai oqo, ni mataka me sa kaba na manumanu, me rau kakua ni moce vata kei watina.

-- Ke kaba ni mataka, kua ni moce kei watina e na bogi ni kua?

Io. Ia, e sega ga ni tukuna ki vei au na qase oqo. Ia, e rairai kena tabu tiko na ka oya. Kevaka o kila ni o co cala tiko, mo kua ni lai kaba.

-- Ni ka vakarerevaki tōka na lai kaba?

Io, ni o na kaba tko e na vanua buto. Ni o kaba tiko oya, e sega tiko na vaka cina. E ra kaba vata tale tiko ga, kei na i yaya ni lai curu e na loma ni qara lailai oya. Na kena cina, na kena i yau, na kena i samu, oya e ra na kaba vata tiko oya. Vata kei na kena sova mamumanu. O ratou na muri tiko yani oya, e sa na qai nodratou i tasi tiko, na yauta tko na ka oqo.

-- Au kerea talega, kevaka o rawa ni o talanoataka ki vei au, ni o ratou na tinani gone talega, e ratou na dau vinakata na beka beka, e rawa beka ni o talanoataka, ni sa kau mai na beka, e na kau mai ena mai vakacabori tale, se e sa kau ga mai, i loma ni kuro sara?

Io, e sa kau ga mai, i loma ni kuro sara. Baleta e sai koya sara ga na baba e vakaraitaki mai oya, e sa na mai vakaraitaki ga ki vei koya, e na kau na beka beka oqo. E sa na qai kau saraga ki vei ira na marama, e sa na qai saqa. Ni oti oya, na gauna ga e sa ratou yaco yani kina o ratou oya, o koya e sa na vakarau taki ratou tiko mai, E sa na losea tale tiko mai e dua na yaqona, ka vaka buta tiko e dua na kedratou kakana. Oya ni ratou sa lesu mai e na kaba.

-- Oi, ni ratou sa lesu mai?

Io.

-- I Timoci, me vaka niu vaqara tiko mai na nodra bula o ira na noda qase e na gauna e liu. Me vaka ni daru veitalanoataka tiko na beka beka, au kerea ke o rawa ni o talanoataka ga ki vei au, na kena i cakacaka, se na kena i saqasaqa, na kena kau mai na beka, e saqa beka vakacava. Au kerea ke o rawa ni o talanoataka ki vei au?

Oi, e sa na kau ga mai, e sa na mai biu e na loma ni kuro, vakawai, ka saqa.

Na beka oqo, e dau saqa ga.

-- E qai dua toka na kena dalo vinaka?

Io.

-- Vinaka sara vakalevu, e dua tale na ka o ni via vakuria, kau sebera ni
u tarogi iko kina?

E sega, e sa o koya walega oqori.

SA OTI